

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ

У статті викладено результати досліджень у сфері розвитку інноваційної діяльності кластера. Проаналізовано міжнародний досвід регіональної складової інноваційного розвитку, визначено негативні фактори в українській економіці, подолання яких дозволить збільшити випуск інноваційної та високотехнологічної продукції, запропоновано комплекс заходів щодо активізації інноваційних процесів регіону за рахунок кластерного підходу. Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, інноваційні процеси, кластерний підхід, кластер.

В статье изложены результаты исследований в сфере развития инновационной деятельности кластера. Проанализирован международный опыт региональной составляющей инновационного развития, определены негативные факторы в украинской экономике, преодоление которых позволит увеличить выпуск инновационной и высокотехнологической продукции, предложен комплекс мероприятий по активизации инновационных процессов региона за счет кластерного подхода. Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, инновационные процессы, кластерный подход, кластер.

In the article the results of researches are expounded in the field of development of innovative activity of cluster. International experience of regional constituent of innovative development is analysed, certainly negative factors in the Ukrainian economy, overcoming of which will allow to increase the issue of innovative and highly technological products, the complex of measures is offered on activation of innovative processes of region due to cluster approach. Keywords: innovation, innovative development, innovative processes, cluster approach, cluster.

Постановка проблеми. Сучасні стратегічні й тактичні завдання України, а саме намагання інтегруватися до європейського співтовариства, роблять економічне зростання за рахунок наукових здобутків та їх технологічного застосування однією з найактуальніших проблем сьогодення.

Проте інноваційні процеси стримуються цілою низкою організаційних, фінансових та правових чинників, а сама українська економіка продовжує базуватись на сировинному та низькотехнологічному устрої. Тривала економічна криза, тягар соціально-економічних проблем – ці реалії сучасного українського життя викликають необхідність їх подолання, що неможливо без активізації інноваційної діяльності на загальнодержавному і регіональному рівнях.

Інновації забезпечують розширення пропозиції для ринку, зростання якості продуктів і послуг промислових підприємств, досягнення високої продуктивності, реалізації стратегічних планів підприємств та сприяють підвищенню кваліфікаційного рівня кадрів. Однією з основних причин гальмування процесу формування й реалізації інноваційної моделі економічного розвитку в Україні є нерозвиненість системного функціонування наукової та інноваційної сфери В сучасних умовах, при

зростанні мобільності людей, фінансів, виробничих потужностей, особливо у межах Європейського Союзу, необхідні не лише передові технології та виробництва, але в першу чергу регіони, готові прийняти їх та забезпечити їх діяльність. Зсув акцентів інноваційного розвитку на регіональний рівень став кроком на шляху подолання історичної спеціалізації регіонів, що не завжди сприяє їх сталому розвитку через зависокі ризики зміни кон'юнктури або кризи.

Метою статті є аналіз правових аспектів створення інноваційних кластерів в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Можливості кластерного підходу яскраво демонструє зарубіжний досвід. Мережева кластерна модель, включає автономні та, що важливо, взаємозамінні ланки – виробничі комплекси і підприємства, які на основі кооперації утворюють виробничий кластер. Ці регіони не мають жорсткої спеціалізації і здатні до інновацій і галузевої гнучкості, саме їх називають основою сталого розвитку і конкурентоспроможності країни.

Так, Європейським Союзом у жовтні 2009 року в якості плану для політичної реалізації було прийнято Європейський Меморандум про Кластери з метою підтримки інновацій у Європі за допомогою кластерів.

У Меморандумі зазначається, що інновації є тим фактором, який формуватиме європейське бачення майбутнього зростання і процвітання. Кластери можуть бути могутніми каталізаторами цього процесу та повинні функціонувати як пов'язані між собою територіальні центри.

Використання застарілої традиційної моделі розвитку на основі використання інвестицій зумовлює невисоку конкурентоспроможність економіки України. Значна частина підприємств України була сформована до набуття нею незалежності в умовах планової економіки, а тому не були зорієнтовані на ефективність та конкуренцію. Наразі, коли необхідно впроваджувати продукцію та послуги з мінімальними витратами та за мінімальний проміжок часу з використанням сучасних інноваційних технологій, такі підприємства втрачають конкурентоспроможність.

У цьому контексті постають питання: яка роль держави в напрямі підвищення ефективності таких підприємств, яким чином можливо трансформувати економіку на інноваційний шлях розвитку, а виконавчій гілці влади забезпечити таку трансформацію.

Виклад основного матеріалу В економічній літературі трактують поняття «кластер» - як, концентрацію, групу, скупчення об'єктів. Кластер - це, до того ж, і математичний термін, що позначає фізично близьке розташування логічно пов'язаних об'єктів у межах однієї області.

Подібне значення вкладається і в економічний зміст цього слова. Тобто в економічній науці кластер - це сконцентрована на певній території група взаємозалежних суб'єктів господарювання: виробників, постачальників обладнання та послуг, наукових установ, вишів та інших організацій, які

доповнюють один одного та посилюють конкурентні переваги окремих суб'єктів та кластера в цілому.

Популяризатором поняття кластера є провідний спеціаліст у сфері вивчення економічної конкуренції Майкл Портер, який довів, що конкурентоспроможність підприємства залежить від конкурентоспроможності його економічного оточення, яка, у свою чергу, залежить від конкуренції всередині кластера.

Особливим типом кластерів є інноваційні кластери, метою формування яких є інтенсифікація процесів розроблення, виробництва та впровадження інноваційної продукції, ефективне і раціональне використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази та інших ресурсів, підвищення конкурентоспроможності інноваційної продукції, її виходу на світовий ринок.

Інноваційні кластери створюють сприятливе середовище для інновацій та роблять можливими «відкриті» інновації, тобто створення і вдосконалення нових ідей у мережі, яка складається з компаній і організацій, що співпрацюють між собою. Ці групи компаній і організацій сприяють усуненню перепон для перетворення нових ідей в нові продукти й отримання максимальної вигоди від глобалізації.

В Україні протягом останніх років були здійснені спроби впровадження перших кластерів у різних регіонах України: на Поділлі, у Прикарпатті, Поліссі, Криму, Севастополі, на Полтавщині, які створені в різноманітних формах та мають несистемний характер. Піонером у формуванні кластерів в Україні слід вважати Хмельницьку область, де вдалося за період з 1997 по 2000 роки сформувати декілька кластерів, у т. ч. швейний, будівельний, харчовий, туристичний, продовольчий і кластер зеленого сільського туризму.

Однак процес формування та діяльності інноваційних кластерів в Україні ускладнюється відсутністю належного законодавчого регулювання їхнього створення та діяльності.

Ключовою ланкою в розбудові інноваційних кластерів мають стати вищі навчальні заклади IV рівня акредитації та наукові установи державної форми власності, оскільки саме вони мають науковий потенціал, необхідний для розробки та впровадження науково-технічних, інноваційних, інвестиційних проектів та нових видів продукції і можуть забезпечити високоінтелектуальний рівень взаємодії учасників як у прийнятті рішень, так і в упровадженні новітніх технологій та якісно новому виробництві.

Однак, на сьогодні, законодавство України забороняє вищим навчальним закладам, заснованим на державній чи комунальній формі власності, виступати засновниками (співзасновниками) інших юридичних осіб до прийняття відповідного закону, який би дозволяв таке право.

Ураховуючи це та усвідомлюючи невідкладну необхідність вжиття заходів для об'єднання науки, виробництва та фінансового сектора, найбільш прийнятною схемою взаємодії всіх потенційних учасників інноваційного

кластера є формування договірної форми об'єднання осіб згідно з договором про спільну діяльність без створення юридичної особи.

Правовою підставою для формування та діяльності інноваційного кластера слугуватиме передбачений главою 77 Цивільного кодексу України договір про спільну діяльність, адже відносини суб'єкта господарювання з іншими суб'єктами господарювання здійснюються на основі договорів.

Відповідно до статей 1130-1131 Цивільного кодексу України, за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законам. Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників.

Разом з цим, Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» вже визначені пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні.

Зазначений Закон зобов'язав органи виконавчої влади України всіх рівнів створювати режим найбільшого сприяння виконанню робіт, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, та концентрації на них фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів.

Відповідно до цього Закону реалізація стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є одним із найважливіших завдань Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, Національної та галузевих академій наук України, а також інноваційних структур, створених за підтримки держави.

У цьому контексті зусилля органів державної влади, Національної та галузевих академій наук України, суб'єктів господарювання державного сектора економіки у сфері інноваційної діяльності мають бути спрямовані перш за все на реалізацію стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

Водночас Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 07.05.2008 № 703-р доручив органам виконавчої влади, іншим суб'єктам управління об'єктами державної власності, у тому числі Національній та галузевим академіям наук забезпечити укладення підприємствами, установами та організаціями, що належать до сфери їхнього управління (віднесені до їхнього відання), господарськими товариствами, у статутному фондї яких частка держави перевищує 50 відсотків, договорів про спільну діяльність виключно на підставі відповідних рішень Кабінету Міністрів України.

Висновки З огляду на викладене, Державним агентством України з інвестицій та інновацій розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності», яким передбачається дозволити участь Держінвестнцій самостійно або спільно із зацікавленими органами виконавчої влади, Національною та/або галузевими академіями наук, державними

підприємствами, установами, організаціями, і господарськими товариствами, у статутному фонді яких частка держави перевищує 50 відсотків, у формуванні (у межах наданих їм повноважень) інноваційних кластерів як договірних форм об'єднання осіб шляхом укладення договорів про спільну діяльність без об'єднання вкладів учасників відповідно до стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, визначених законом.

Запропонована форма створення інноваційних кластерів на сьогодні є оптимальною, не суперечить законодавству України та надасть можливість розвинути конкуренцію на внутрішньому ринку держави, забезпечивши потреби суспільства у високотехнологічній, конкурентоспроможній, екологічно чистій продукції та високоякісних послугах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко В. А. Стратегии и инновации в системе менеджмента : [учеб. пос.] / В. А. Василенко, И. Е. Мельник. — М. : МГИУ, 2001. — 418 с.
2. Василенко В. О. Теорія та практика розробки управлінських рішень : [навч. пос.] / В. О. Василенко. — К. : ЦУЛ, 2002. — 420 с.
3. Портер М.Е. «Конкуренція» – Москва: Видавничий дім «Вільямс», 2005. – 608 с.
4. Портер М. «Международная конкуренция». - М., Международные отношения, 1993. – 580 с.
5. Посібник з кластерного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sme.ukraine-inform.org.ua.
6. Burgelman R. A. Maidigue M. A. Strategic Management of Technology and Innovation. — Homewood, Illinois. IRWIN, 2004.
7. Devlin G., Bleackley M. Strategic Alliances — Guidelines for Success // Long Range Planning. — 1988. — Vol. 21, № 5. — P. 18—23.
8. Dussauge P., Garrette B., Mitchell W. Learning from Competing Partners: Outcomes and Durations of Scale and link Alliances in Europe, North America and Asia // Strategic Management Journal. — 2000. — Vol. 21, № 2. — P. 99—103.
9. Feldman V. P., Audretsch D. B. Innovation in Cities: Science based Diversity // Specialization and Localized Competition—European Economic Review. — 1999. — № 43. — P. 409—429.
10. Porter Michael E. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review.- 1998.-November-December.- P. 77-90.